

WIDZENIE PRZYSZŁOŚCI

Istotnym elementem kultury greckiej, immanentnie powiązanim z widzeniem, było istnienie wyroczni. Najsłynniejsza spośród nich, delficka Pytia, słyęła z tego, że nigdy się nie myliła, co zresztą – według świadectwa Herodota – empirycznie przetestował władca Lidii, Krezus¹⁷. Przepowiednie Pytii były również jednym z podstawowych czynników inicjujących wydarzenia opisywane w mitach, pieśniach i tragediach. To właśnie ze względu na słowa Pytii Lajos każe porzucić nowonarodzonego Edypa, który później, nie znając tajemnicy swego pochodzenia, przypadkiem doprowadza do wypełnienia się przepowiedni. Prócz Pytii i innych bardziej „zinstytucjonalizowanych” wyroczni, na przykład poświęconej Zeusowi wyroczni w Dodonie, w kulturze greckiej ważną rolę odgrywali także wróżbici i prorokinie, jak tebański Tejrezjasz czy Kasandra, córka Priama i siostra niesławnego Parysa¹⁸. Te dwie postaci przedstawione są w mitach w sposób skrajnie odmienny. Tejrezjasz jest szanowanym wróżbitą, cieszy się łaską bogów, a jego rad zasięgają najznamienitsi z greckich herosów – którzy albo natychmiast uznają ich słuszność, albo z upływem czasu zmuszeni są to uczynić. Tejrezjasz, podobnie jak Pytia, nigdy się nie myli. Nie myli się również Kasandra, lecz jej los jest dużo bardziej tragiczny. Wskutek klątwy rzuconej nań przez Apolla, którego względami wzgardziła, królewna trojańska trafnie przewiduje przyszłość, ale jej przepowiedniom nikt nie daje wiary aż do ostatnich chwil jej życia. Lekceważą jej

---

¹⁷ Por. H e r o d o t, *Dzieje*, tłum. S. Hammer, Czytelnik, Warszawa 2007, t. 1, s. 46-49.

¹⁸ Szerzej na temat ich mitologicznych biografii por. Z. K u b i a k, *Mitologia Greków i Rzymian*, Świat Książki, Warszawa 2003, s. 268-279; 378.

słowa Trojanie, nie wierzy jej Agamemnon, nawet chór w tragedii nie próbuje pojąć wygłaszanej przez nią skargi, gdy przed wejściem do mykeńskiego pałacu Kasandra przepowiada śmierć swoją i władcy Myken¹⁹. Elementem łączącym postaci Tejrezjasza i Kasandry i ich sposoby widzenia przyszłości jest forma tej przyszłości – mrocznej, wymagającej poświęcenia, a często krwawej ofiary. Tejrezjasz zdradza Edypowi okrutną prawdę o jego dziedzictwie, Kreonowi mówi o nieuniknionej śmierci jego syna. Kasandra zaś przewiduje upadek rodzinnego miasta, a później śmierć przywódcy Greków i wreszcie własną.

Widzenie przyszłości niesie zatem ze sobą wiele negatywnych konsekwencji: niechęć ze strony innych, odrzucenie i świadomość nieuniknionej klęski. Czy zatem, by nie pójść w ślady greckich wróżbitów, winniśmy przyszłość ignorować? Jednakże celem zarówno mitów, jak i dzisiejszej edukacji, wszelkich programów społecznych i gospodarczych, a nawet ustawodawstwa jest właśnie kształtowanie przyszłości.

Kazusy Tejrezjasza i Kasandry nie dotyczą jednak ani umiejętności dostrzegania przyszłości, ani jej ewentualnej oceny. Ich wiedza na temat tego, co się wydarzy, była pewna, a wydarzenia, które przepowiadali, nieuniknione – stąd zresztą tragizm tych postaci. Jednocześnie ich wiedzę możemy uznać za pewną jedynie z dzisiejszej, czyli już przyszłej perspektywy, znamy bowiem rozwiązanie ówczesnych problemów.

Podstawowym celem fabuły zarówno mitów, jak i tragedii nie jest – moim zdaniem – prezentacja nieuchronnego fatum, ale całości historii bohaterów, interakcji między nimi oraz związków przyczynowo-skutkowych między wydarzeniami. „Mit łączy antynomie życia – podkreślał Rollo May – świadome i nieświadome, historyczne i współczesne, indywidualne i społeczne. Mit odnosi się do kwintesencji ludzkiego doświadczenia”²⁰. Podobnie można powiedzieć o prawie. Powszechnie przyjmowane jest błędne przekonanie dotyczące zarówno do mitu, jak i prawa, że muszą się one odnosić bezpośrednio do przyszłości i ją właśnie kształtować. Tymczasem rzeczywista antynomia zachodzi nie między przeszłością a przyszłością, lecz między przeszłością (historią) a współczesnością. Błędne decyzje herosów, prowadzące do wypełniania się przepowiedni, zawsze były przez nich podejmowane w czasie teraźniejszym – gdy, najczęściej pod wpływem dumy, naruszali oni zwyczaje, zasady, prognozy. Nasza perspektywa widza pozwala nam natomiast zrozumieć, które normy zostały wówczas naruszone i jakie sygnały zignorowane, czyli co wywołało katastrofę. Niedostrzeżenie niepomyślnych prognoz, jak i nierówna, bezsensowna walka z nimi, zawsze prowadzą do realizacji

¹⁹ Por. A j s c h y l o s, *Agamemnon*, s. 49-52, w: tenże, *Oresteja i Agamemnon*, tłum. J. Kaspro-wicz, Instytut Wydawniczy Biblioteka Polska, Warszawa 1925.

²⁰ R. M a y, *Blaganie o mit*, tłum. B. Moderska, T. Zysk, Zysk i S-ka, Poznań 1997, s. 23.

najgorszego wariantu przyszłości. Tym samym najważniejszym elementem przepowiedni jest przedstawienie przyczyny i konsekwencji wydarzeń tak, by można było zastosować tę wiedzę w sytuacji współczesnej.